

**SALUR KAZAN'IN EVİ YAĞMALANDIĞI BOY'DA SALUR
KAZAN VE ÇOBAN**
SALUR KAZAN AND HERDMAN IN SALUR KAZAN'IN EVİ YAĞMALANDIĞI BOY

Mehmet Emin BARS

Abstract

Folk knowledge products bring up the emotions and thoughts of folk. In these products the characteristic of society are hidden. It is possible to see the thought and life styles of people clearly in stories which are also the part of Folk knowledge products. In our article Salur Kazan and the tip of herdsman, in "Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boy" which takes place in the stories of Dede Korkut is studied. The herdsman in this story is prominent because of being a member of common people. The personality traits of the herdsman are clarified. The clarification of personality traits of the herdsman who is a member of common people is also prominent because it gives opinion about the characteristics of Oğuz people in that period.

Key Words: Herdsman, Salur Kazan, people, heroism.

Öz

Halk Bilgisi ürünleri, halkın duygu ve düşüncelerini ortaya koymaktadır. Bu ürünlerde oluşturulduğu toplumun özellikleri saklıdır. Bu ürünlerden biri olan hikâyelerde de halkın düşünce ve yaşam biçimlerini belirgin bir biçimde görmek mümkündür. Makalemizde, Dede Korkut Hikâyeleri'nden biri olan " Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boy" adlı hikâyedeki Salur Kazan ile çoban tipi incelenmiştir. Çoban, bu hikâyede halktan bir kişi olması bakımından önemlidir. Halktan bir üye olan çobanın kişilik özelliklerinin belirlenmesi o dönem Oğuz halkının özellikleri hakkında fikir vermesi bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çoban, Salur Kazan, halk, kahramanlık

Giriş

Halk bilgisi ürünleri, halk inançlarını, düşünce yapılarını, hayata bakış tarzlarını ortaya koymaktadır. Bu ürünlerde içinde oluşturulduğu toplumun nitelikleri saklıdır. Bu nedenle Dede Korkut Kitabı'ndaki hikâyeler, halkın gelişim aşamalarını vermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu makale Dede Korkut Kitabı'ndaki hikâyelerden Dresten nüshasında ikinci sırada bulunan "Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy" hikâyesindeki Salur Kazan ile çobanının kişisel özelliklerini tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Adı geçen hikâyenin kahramanı olan Salur Kazan'ın ele alınmasının nedeni yönetici ile halk arasındaki benzerlikleri

ve farklılıkları tespit etmektir.

1. Salur Kazan

“Dede Korkut Kitabı gibi başından sonuna kadar kahramanlıklarla örülü olan bir eserde, bu destanî hikâyeler yumağında, özellikle bir boyun ele alınıp ondaki yiğitlerin değerlendirilmesinin özel bir sebebi yoktur. Ancak boyların tamamındaki yiğitleri bir arada düşünür ve bir sonuca ulaşırsanız, Dresten nüshasında ikinci, Vatikan nüshasında üçüncü boy olarak yer alan ‘Salur Kazan’ın İvi Yağmalandığı Boy’un özel bir yeri olduğu görülecektir.” (Sakaoğlu, 1998: 53). Gerçekten de Salur Kazan hikâyesinde hem Oğuzların en önemli beylerinden olan Kazan Bey ile ilgili hem de diğer Oğuz beyleri ile ilgili verdiği bilgiler, bu hikâyeye diğer hikâyeler içerisinde önemli bir yer ayırmıştır.

Dede Korkut Hikâyeleri’nde Oğuzların beylerbeyi olarak geçen, Bayındır Han’dan sonra gelen, fakat Bayındır Han’dan daha aktif görünen Salur Kazan, Dede Korkut dışında, hem Oğuz hem de Kıpçak sahası Türk destanlarında adı çok geçen Oğuz alpidir (Duymaz, 1996: 49). “Kazan Han, Türklerde çok eski bir gelenek olan yağma geleneğini devam ettirmektedir ve hem iç Oğuz’un hem de Taş Oğuz’un hanıdır (Duymaz, 1997: 19-20). Buna rağmen, edebiyat dünyasında Deli Dumrul, Bamsı Beyrek, Tepegöz kadar ilgi görmemiştir.

Salur Kazan ismi sadece Dede Korkut Kitabı’nda geçmemiştir. Şecere-i Terakime, Cami’üt-Tevarih, Selçuk-nâme, Hazihi er-risâleti min kelimâti Oğuznâme el-meşhur bi-atalar sözü, Tuhfetü’s-sürûr gibi eserlerde Salur Kazan ismi geçmektedir (Duymaz, 1997: 20-26). Salur Kazan, düşmanlarının destanlarında yer bulabilecek kadar güçlü bir Oğuz kahramanıdır.

Salur Kazan, Hanlar Hanı Bayındır Han’ın güveyisi ve Oğuz beylerindedir. Bayındır Han’ın buyruğunda aktif olarak ön plandadır. Salur Kazan, İç Oğuz beylerindedir ve tüm Oğuz beyleri ona tabidir. Dede Korkut Hikâyeleri’nin mihver kahramanıdır. Bütün savaşlarda başa savaşır.

Dede Korkut Kitabı’nda Deli Dumrul ve Kanlı Kocaoğlu Kanturalı hikâyelerinde adı geçmez. Öteki hikâyelerde ismi öne geçer. Salur Kazan’ın üzerinde tek Bayındır Han vardır. Dresten nüshasında II, IV, IX ve XII. hikâyelerde asıl kahraman Kazan’dır. Üç hikâyeye onun ismiyle anılmaktadır: “Salur Kazan’ın Evinin Yağmalanması”, “Kazan oğlu Uruz Bey’in Tutsak Olması” ve “Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz’un Çıkarması”.

Salur Kazan tasvirlerden en çok pay alanlardan biridir. “Ulaş-oğlu ol erenlerin arslanı, tülü kuşun yavrısı, beze miskin umudu, amıt suyunun aslanı, Karaçuğun kaplanı, konur atun iyisi, Han Uruz’un babası, bayındır Hanun güvegüsü, kalın Oğuzun devleti, kalmış yiğit arhası Salur Kazan Han...” (Gökyay, 2000: 16).

Dede Korkut Hikâyeleri’nin kahramanlarında cihangirlik ihtirası yoktur. Şerefini ve ailesini koruma ve kurtarma hissi görülür. Kahramanlık akıncılık şekline çıkıp, başka duygularla birleşmiştir (Kaplan, 2004: 15). Hikâyede, Kazan malını ve ailesini kurtarmak için savaşır.

Cesaret bu kahramanın en büyük özelliğidir. Nitekim düşman karşısına tek başına çıkmak için çobanını dahi ağaca bağlamıştır. Salur Kazan kendi kuvvetine inanarak, düşman üzerine tek başına gitmiştir. Eserde beşeri bir mücadele bulunmaktadır. Maddî kuvvetin varlığı önemlidir. Salur Kazan, dış özellikleriyle tasvir edilmiştir. “Erenlerin arslanı, tülü kuşun yavrısı, Amıt suyunun aslanı, Karaçuğun kaplanı...” gibi tasvirlerde benzetmelerin genellikle hayvanlarla yapıldığı görülmektedir.

Kazan Han’ın başlıca özelliklerinden biri de gururlu olmasıdır. O düşman karşısında mağrur bir hal takınmıştır. Annesine derin bir sevgiyle bağlanmıştır. “Her şeyden önce anne!

Mal feda edilir, oğul feda edilir, karı feda edilir fakat anne, asla! ” (Kaplan, 2004: 44). Bu sevgiyi aynı zamanda Kazan’ın oğlu Uruz’un, annesi Burla Hatun’a karşı gösterdiği de hikâyede dikkat çekmektedir.

Kazan bu toplumun direğidir. Aynı zamanda kendisi gibi yiğitler ailesine mensuptur. O buna rağmen müstesna değildir. Etrafında kendisi gibi birçok kahraman vardır (Kaplan, 2005: 43). Kazan Han’da kuvvet, yiğitlik, galip gelme ve hâkim olma ihtirası vardır. Yiğitlik kadar hayatın tadını çıkarmaktan da hoşlanır. Bol bol ziyafetler verir, attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kırdırır. Bu ziyafetlerde şarap içer, kâfir kızlarını oynatır. Buna rağmen onları asıl eğlendiren hareket, av ve savaştır (Kaplan, 2005: 45).

Yukarıda bazı özelliklerini sıraladığımız Salur Kazan, Oğuz beylerindedir. Mehmet Kaplan’ın “alp tipi” şeklinde tasvir ettiği tipin tüm özelliklerini taşır. Şimdi, bu kahramanlar toplumunda halktan bir kişi olan çoban üzerinde duralım. Şimdiye kadar Dede Korkut üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında bu hikâyelerin kahramanlarıyla yığımla çalışma yapıldığı görülecektir. Çobanda tespit edilecek özellikler, halkın diğer fertleriyle ilgili bizlere ipuçları verecektir. Hanlarının yiğitlerden meydana geldiği bir toplumda “çoban” nasıl bir kişidir, ne yapar bu bizce bilinmesi gereken bir konudur.

2. Türk Kültüründe Çoban ve Karaçuk Çoban

Mehmet Kaplan, jeolojide bir arazi parçasını, tıpta bir dokuyu incelemek için kesit yapılması ne derece önemliyse, edebî bir eseri tanımak için de bir sayfayı tespit etmenin, onunla ilgili canlı fikirler verebileceğini ifade etmiştir (Kaplan, 2005: 42). Çobanın kişisel özellikleri de, bizlere, beylerin dışındaki Oğuz insanların yaşamıyla ilgili ipuçlarını verecektir.

İslam Ansiklopedisi çobanı tarif ederken, koyun ve sığır güden kişi şeklinde tanımlamaktadır. Kelimenin bazen hakaret anlamında kullanıldığını, kaba ve cahil halkı gösterdiğini ifade etmiştir. Bazen de çoban kelimesi tam aksine hodgâm ve nankör efendisinin kurtarıcısı ve yardımcısıdır (1997: 439). İlerleyen bölümlerde görüleceği gibi, verilen tanımdan, bizim inceleyeceğimiz çoban, daha çok efendisinin kurtarıcısı olarak karşımıza çıkacaktır.

Halk düşüncesinde mesleklerin simgeledikleri bazı statüler vardır. Bu belirlemelerde daha ziyade inanç motifleri tanımlayıcı olur. Bu tipler halk irfanında örnek olucu özellikler taşırlar. Halk inançlarına göre çobanlık yapmayan peygamber yoktur. Peygamberler bu görevi hayvan sürüsü güdücülüğünü bıraktıklarında da sürdürmüşlerdir. Çoban koruyan, kollayan, saklayan, yönlendiren, yönetendir. Bu bakımdan peygamberlik ile çobanlık arasında görev alanı bakımından ciddi bir yakınlık vardır. Ayrıca çobanların bitki ve hayvanların dillerini bildiklerine dair halk inancı, onların kalp gözlerinin açık olmasına bağlanmıştır. Halk arasında “çoban yemini” denen bir yemin türü vardır ki bu yeminin geçerliliğine delalet eder. Çoban kazancının, farklı şekilde helal olduğuna inanılır. Kuraklık karşısında keramet gösterip asasını veya topuğunu yere vurarak yerden su çıkarabilen veli kullarla ilgili anlatılarda bunların çoğunun çoban olduğu görülür. Türk kültür coğrafyasında “çoban köprüsü”, “çoban çeşmesi” olmayan bir belde ve Türk kültürlü halkların dilinde çobanın bu özelliğiyle ilgili efsanesi olmayan bir halk yoktur. Çoban kültüründeki mistik muhtevayı yalın bir Muhammed (sav) ümmeti olmakla izah etmek mümkün değildir. Gılgamış, Dede Korkut destanlarında çoban temasındaki ortaklık göze çarpar. Sümer Kil tabletlerinde Kutsal İnana ile Kutsal Çoban’ın karşılıklı aşk şiirleri bulunmuştur. Çoban etrafında toplanan bu anlatılar “Çoban

Kültü” oluşturmuştur. Bu kültün yansımalarını yer ve aile isimlerinde, sözlü edebiyat ürünlerinde görebiliyoruz. Çoban tiplmesi halk tefekküründe sabrın, azmin, kanaatkârlığın, özverinin, güvenilirliğin simgesidir (<http://www.yasarkalafat.info/index.php>).

Göçebe olan ve hayvan besleyen milletlerin mitolojisinde hayvanların önemi büyüktür. Bu hayvanları koruyan ata ruhları kültürünün varlığına inanılır. Çoban ve çobancılığın, ekonomik düzeyin üst tabakasında olduğu bir çağda “Çoban Ata” kültü ortaya çıkmıştır. Orta Asya’da ve özellikle de Türkmenlerde geniş bir kesim tarafından bilinen Çoban Ata, Kazaklarda “Şopan Ata”, Kırgızlarda “Çapan Ata”, Kazan Tatarlarında “Çupan” veya “Çulpan Ata” adlarıyla bilinmektedir. Çoban Ata koyunların ve çobanların koruyucu ata ruhudur. Çobanlığın hamisi, sığır, at ve koyun sürülerinin iyisi olan Çolpan, alaca ata binmiş ve gök çayırdı at sürüsünü otlatan bir antropomorf varlık olarak düşünülür. Çoban Ata, bozkırdaki hayvanları ilk evcilleştiren, bu hayvanlara ilk çobanlık yapan medeni kahramandır. Zamanla medeni kahramanlık görevini yitiren Çoban Atalar, İslamiyet’ten sonra evliyalık yükü ile yüklenmişlerdir. Göçebe bir kavim olan Türklerde at çobanlığı diğer çobanlık türlerinden üstün bilinmiştir (Bayat, 2007: 81-88).

Uygur soyluları ve boyları, ayrı renkte ve özel cinste atlar yetiştirmişlerdir. Eski Türk hayatının tek kanunu, disiplin ve düzen idi. Bir hakana bağlı herkesin, yeri belli ve otlağı sınırlandırılmıştı. Herkes malına kendi kişiliğinin sembolü olan bir damga vurur ve Türk töresi ve kanunları dışında kimse bu mallara sahip çıkamazdı (İnan, 2001: 204).

Çoban kültü birçok Türk destanında da karşımıza çıkmaktadır. Manas destanında, Manas’ın Ulu Hatun’u Kanıkey’in babası “koyun çobanı”, Manas ve ailesi “at çobanı”dır. Manas at çobanı olduklarından dolayı, koyun çobanı olan kabileye küçümseyerek bakmaktadır. Manasın oğlu Semetey Han bölümünde de Manas’ın yakın arkadaşı Kül-Çora dokuz çobanlı büyük sürüde çobanlara hizmet ederek vaktini geçirir (Ögel, 1998: 513-539; Gülensoy, 2002).

Salur Kazan hikâyesindeki çoban tipi, Karaçuk Çoban adıyla karşımıza çıkmıştır. Karaçuk Çoban’ın II. hikâyede önemli yeri vardır. Dede Korkut Hikâyeleri’nde bundan başka Soğan Sarı Çoban, Kazılık Koca-oğlu Yeğenek hikâyesinde; Konur Koca Sarı Çoban ise Tepegöz hikâyesinde yer almaktadır. Bu çobanların isimleri buldukları hikâyelerde birer kez geçer ve aktif rol oynamazlar. Bu çobanlar konumuz dışında bulunmaktadır. Çalışmamız tamamen Karaçuk Çoban’la sınırlandırılmıştır.

Karaçuk, “Türkistan’da bulunan bir dağ”, “Türkistan’da Tanrı Dağları’nın batı kolları üzerindeki dağ”, “Biri Musul, öteki Diyarbakır yakınlarında, Dicle boyunda Türklerin yaylak edindikleri iki dağın adı” şekillerinde tanımlanmıştır (Gökyay, 2000: 335-336). Yukarıdaki tanımlara bakarak Karaçuk’un kesinlikle bir yer ismi olduğunu anlamak mümkündür. Çoban, sıfatını yer isminden almıştır. Karaçuk muhtemelen çobanın doğduğu yerdir: “Kâfir aydur: Kazanun Kapular Devrendi ağzında on bin koyunu vardur. “ (Gökyay, 2000: 17). Bu ifadeler çobanın, koyunlarını güttüğü yerden sıfatını almadığını göstermektedir.

Altı yüz kâfir atlanıp, Kazan Han’ın koyunlarını almaya gelirler. Çoban aynı gece kara kaygılı bir rüya görür: “Gece yatur iken Karaçuk çoban kara kaygulu bir vakıa gördü, vakıasından sürmürdü, belinleyü ur-durdu.” (Gökyay, 2000: 17). Olabilecek olaylarla ilgili rüya görme birçok destanda rastlanan bir olaydır. Bu rüyalar genellikle destanlarda birinci derecede önemli kişiler tarafından görülür. Yine aynı hikâyede Kazan Han’ın avdayken malının başına geleceklerini işaret veren kara kaygılı rüyayı gördüğünü, bunu kardeşi Kara Göne’ye yordurduğunu görürüz (Gökyay, 2000: 19). Bu rüya motifi, Oğuz Kağan destanında da görülmektedir. Oğuz Kağan’ın veziri Uluğ Türük tarafından böyle bir rüya görülür. Bu rüya, Oğuz Kağan’ın devletinin geleceğiyle ilgili ipuçlarını vermiştir (Banarlı, 1997: 20).

Bunlar, hikâyede rüyayı bizzat gören kişinin ne derece önemli biri olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü rüyayı gören kişiler eserlerde genellikle önemli görülenler olmuşlardır. Hikâyenin genelinde de birçok yerde Karaçuk Çoban'ın kahramanlığıyla Salur Kazan'ın önüne geçtiği görülmektedir.

Koyun sürüsü, bu toplumun hayatı demektir. At veya koyun sürüsü atlı-göçebe medeniyeti topluluklarının önemli bir parçasını teşkil eder. Onun muhafazası önemlidir. Bu işi üzerine alan çoban da önemli bir değer kazanacaktır. Çok çetin bir hayat süren bu toplumda insanın değeri genellikle vücut kuvveti etrafında toplanır. Çoban da bilhassa vücut kuvveti bakımından üstün bir varlıktır. Kazan'ın koyunlarını muhafaza eden çoban maddî kuvvet itibarıyla son derece mübalağalı bir şekilde tasvir edilmiştir (Kaplan, 2005: 53).

“Çobanın üç yaşar dana derisinden sapanının ayasıydı, üç keçi tüyünden çatlağucuydu. Her atanda on iki batman taş ataradı. Attığı taş yere düşmezdi. Yere dahi düşse toz gibi savrulurdu, ocak gibi obrulurdu. Üç yiladak taşun düştüğü yerün otu bitmezdi. Semüz koyun arık toklu bayırda kalsa, kurt gelüp yemezdi, sapanun korhusundan.” (Gökyay, 2000: 26).

Bazı yerlerde Karaçuk Çoban'ın kuvveti o derece abartılmış ki, bir ağacı kökünden söküverecek kadar kuvvetlidir:

“Karaca Çoban, zarb-eyledi, kaba ağacı yeri ile, yurduyla kopardı, arkasına aldı, Kazanın ardına düşdü.” (Gökyay, 2000: 23).

Şekli Melik, Kazan'ın avda olduğu bir zamanda, Kazan'ın evlerini yağmalar, tavla tavla şahbaz atlarını, katar katar kızıl develerini, ağır hazinesini alır. Kırk ince belli kız ile karısı Burla Hatun'u, karıcık anasını, oğlu Uruz Bey'i ve kırk yiğidini esir alır. Altı yüz kâfiri Kapular Dervendi'ne, koyunlarını alması için yollar. Karaçuk Çoban'ın yanında kardeşleri Kıyan-Gücü ve Demür-Gücü vardır. Dede Korkut Hikâyeleri'nde en çok üç, yedi ve kırk sayıları kullanılmıştır. Üç sayısı üç kardeş, üç zor iş, üç gün üç gece gibi ifadelerde kullanılmaktadır. Karaçuk Çoban da kardeşleri Kıyan Gücü ve Demür Gücü ile üç kardeşirler.

Kâfirler, Karaçuk Çoban'dan Kazan beyin koyunlarını isterler. Bunları verince canı bağışlanacak ve ona beylik verilecektir. Fakat Karaçuk Çoban gururludur. Kendisini herkesten üstün görmektedir. Karaçuk Çoban, Şekli Melik'in adamlarına şöyle meydan okur:

“Herze merze söyleme mere itüm kâfir
 İtüm ile bir yalakda yundum azgun kâfir
 Altundagı alaca atun ne ögersin
 Ala başlu erkeçimçe gelmez mana
 Başundagı tuğulganı ne ögersin itüm kâfir
 Başumdagı borkümçe gelmez mana
 Altmış tutam gönderünü ne ögersin mel'un kâfir
 Kızılıcak degnegümce gelmez mana
 Belügünde doksan okun ne ögersin mere kâfir
 Ala kollu sapanumca gelmez mana” (Gökyay, 2000: 18).

Karaçuk Çoban onurludur ve gurur hissi ile doludur. Kibirli tavrıyla dikkat çekmektedir. Sahip olduğu çobanlığı düşmanının beyliğiyle değişmeyecek derecede gurur sahibidir.

Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki kahramanlardan bazıları, sahip oldukları aletlerle düşmanın aletlerini mukayese ederek övünmüşlerdir. Fakat bu mukayeselerde belirtilmek istenen üstünlük aletlerden ziyade insana aittir (Kaplan, 2004: 78). Karaçuk Çoban tarafından yukarıda söylenen ifadeler ile sapanını övdüğü cümlelerde bu açıkça görülmektedir. Karaçuk Çoban burada aletlerini değil asıl kendisini övmektedir. Er, kullandığı aletten üstün görülmektedir.

Karaçuk Çoban koyunlarını vermemek için direnir ve savaşır. Burada çoban tıpkı beyler gibi yücelmektedir. Savaşta çoban, üç yüz kâfiri sapanıyla öldürür, düşman kaçır fakat iki kardeşi şehit olur.

Kazan Han gördüğü kaygılı rüya üzerine yurduna geri döner. Çobanı bulur. Ona neler olduğunu sorar. Çoban bu anda beyini uyarır, başına bu iş geldiğinde nerede olduğunu sorar. Bu aynı zamanda yapılan yanlışlık karşısında, muhatabı beyi de olsa bunun söylenebileceğini göstermektedir:

“Mere bilisi azmış, devleti düşmüş, kara kaygular üşmüş, ölmüşmüydün, yitmişmiydin a Kazan, kanda gezeridün? Ne yerlere gitmişidün? Neredeyidün, a Kazan?” (Gökyay, 2000: 21).

Karaçuk Çoban gücünün, kuvvetinin yanı sıra cesurdur. O derece cesaret sahibidir ki tek başına kâfirin üstüne gitmekten çekinmez. Çoban, Kazan'dan tek başına düşmanın üstüne gitmek için izin ister:

“Konur atun ağam Kazan vergil mana

Altmış tutam gönderünü vergil mana

Ap-alaca kalkanun vergil mana

Kara polat öz kılıcunu vergil mana

Sadağunda seksen okun vergil mana

Ağ tozluca katı yayun vergil mana

Kâfire men varayın

Yeniden doğanın öldüreyin

Yenümile alca kanın ben sileyin

Ölür isem senün uğruna ben öleyin

Allah-u Taâlâ korısa

Varayın kâfirden evünü ben kurtarayın” (Gökyay, 2000: 22).

Karaçuk Çoban böyle söyler ve düşman üstüne gider. Kazan tarafından durdurulur. Niçin düşman üstüne gideceğini şöyle açıklar:

“Ağam Kazan, sen evün almağa giderisen, men dahı karındaşlarum kanını almağa giderem.” (Gökyay, 2000: 22). Çobanın gerekçesi Salur Kazan'a göre daha gerçekçidir. Salur Kazan düşmandan malını, esir anasını, karısını ve oğlunu almak için gider, fakat çobanın kardeşleri öldürülmüştür. Onların kanını almak, ölen kişinin öcünü almak, sağ olanların intikamını almaktan daha önemlidir. Bu bakımdan çobanın düşüncesi daha öncelikli

görülmektedir.

Kazan Hanın, gelmemesi için ağaca bağladığı çobanı, ağacı yeriyle koparıp peşine düştüğünü görünce şaşırır, bu halin ne olduğunu sorar. Çobanın cevabı oldukça espirilidir:

“Ağam Kazan bu ağaç ol ağaçdur kim sen kâfiri basarsın dahı karnun acığur, men sana bu ağacıla yemek bişürürün.” (Gökyay, 2000: 23). Verilen bu cevap Salur Kazan’ın hoşuna gider, çobanın gelmesine izin verir. Ellerini çözer, alnından öper. İkisi birlikte yola koyulur. Karaçuk Çoban sabırsızdır. Düşmanı görür görmez aklı başından gider, hemen sapanına davranır. Fakat Kazan Han, anasını düşmandan aldıktan sonra, saldırmayı emreder. Çünkü karıcık olmuş anası savaş esnasında atların ayakları altında kalabilir:

“Karaçuk Çoban kâfirun ordusunu gördükde ihtiyarı kalmayup sapanını çatlatdı. Dünya âlem gözüne karanu oldu. Kazan aydur: Mere Karaçuk Çoban, sabr-et, anamı kâfirden dileyeyim, at ayağı altında kalmasun, dedi.” (Gökyay, 2000: 26).

Kâfirlerin, Kazan’ın isteğine olumsuz yanıt vermesi, Karaçuk Çoban’ı öfkelenendirir. Salur Kazan’ın yaman çobanı şiddetli küfürler savurur ve düşmana karşı hücumu geçer:

“Mere itüm kâfir
 Mere dini yok akılsız kâfir
 Usu yok derneksüz kâfir
 Karşu yatan karlu kara dağlar
 Karayıpdur otu bitmez
 Kanlu kanlu ırmaklar
 Karayıpdur suyu gelmez
 Şahbaz şahbaz atlar
 Karayıpdur kulun vermez
 Kızıl kızıl develer
 Karıyupdur köşek vermez
 Mere kâfir Kazan begün anası
 Karayıpdur oğul vermez.

Oğuzun dölün almakdan safan varsa, Şöklı Melik, kara gözlü kızun varısa getir, Kazan’a ver, mere kâfir, senün kızundan oğlu doğsun, siz anı Kazan bege kırım koyasız.” (Gökyay, 2000: 27).

Oğuz beyleri bu sırada yetişirler ve on iki bin kâfiri kılıçtan geçirirler. Kazan Bey ordusuna, oğlanına, anasına, hatununa kavuşur. Hazinesini alır, geri döner. Karaçuk Çoban’ı imrahor eyler. İmrahor kelimesini Gökyay şöyle açıklar: ”Ahır beyi, seyis başı, sultanın veya beyin ahırlarına bakan kimse.” (Gökyay, 2000: 228).

3. Sonuç

Oğuzlar geniş tabiat ortasında, hayvan sürüleriyle birlikte yaşamışlardır. Av avlar, kuş kuşlardı. Göçer evlerde yani çadırlarda otururlar, hayvanlarına en müsait yer neresi ise

oraya konarlar. Otlaktan otlağa geçer dururlar. Onlar bu yaşayış tarzının mahsulleridir. Karakterlerini, hayat görüşlerini bu yaşayış tarzı, hayvancılık ve akıncılık tayin eder. Oğuzlar geniş mekânlarda yaşamışlardır. Geniş mekân adamıdırlar. Bu adamın dışa dönük, aktif olması, karakterinin en belirgin özelliklerinden birisidir. Salur Kazan bu yaşayış tarzının şekillendirdiği bir tiptir. Bu özellikleri taşıması hayvan sürüleriyle birlikte bulunmasından kaynaklanmaktadır. Salur Kazan, akıncıdır. Avcılık ve hayvancılıkla geçinen bir alptır. Kuvvetlidir, yiğit ve kahramandır. Hiçbir varlıktan korkmaz. Kendine güvenir ve cesurdur.

Toplum göçebe olduğu için sürü oldukça önemlidir. Üzerinde savaşılacak ve gerektiğinde can verilecek kadar önemlidir. Bu derece önem verilen hayvanları emin ellere teslim etme zorunluluğu vardır. Bu bakımdan kendisine teslim edilen sürüleri korumak ve kollamak çobanın görevidir. Böyle bir görevi yerine getirecek çobanın da en az Oğuz kahramanları kadar yiğit, güvenilir ve cesur olması şarttır. Çoban, kahramanlardan oluşan bu toplumun kurulu düzeninin beklentilerini, isteklerini ve çıkarlarını korumak zorundadır. Çoban, kendi kişisel çıkarını düşünmeden, kendini yaşadığı topluma adayan biri olmalıdır. Söz konusu çoban, Karaçuk Çoban da sürülerini korumak için iki kardeşini feda etmiş, kendisi yaralanmış ama kâfirlere beyinin mallarını vermemiştir. Cesaretini, kuvvetini, itaatkârlığını ortaya koymuştur. Görevi burada bitmemiş, düşmandan beyinin malını ve akrabalarını almak için yerinde durmamış, kâfirle kahramanca savaşmış ve düşman tarafından alınan her şey tekrar kurtarılmıştır. Karaçuk Çoban, beyinin kurtarıcısı ve yardımcısıdır. Asıl halk kitlesinin bir temsilcisidir. O, Oğuzlar içinde halkının hususiyetlerini veren bir örnek olması bakımından da oldukça önemli bir kişiliktir. Karaçuk Çoban'ın hikâyedeki yerine bakarak o dönem Türkler arasında çobanlığın ne derece yüksek ve şerefli bir mevki olduğunu söylememiz mümkündür. Bu hikâyenin yazıya geçirildiği dönemde çobanlık, yüksek bir meslek olma statüsünü korumuştur.

KAYNAKÇA

- ALPTEKİN, Ali Berat (2002), *Dede Korkut Hikâyelerinde Kalıp İfadeler*”, (Haz. Saim Sakaoğlu, Ali Duymaz)İslamiyet Öncesi Türk Destanları, Ötüken Yay., İstanbul.
- BANARLI, Nihad Sami (1997), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi C. 1*, MEB Yay., İstanbul.
- BAYAT, Fuzuli (2007), *Türk Mitolojik Sistemi 2*, Ötüken Yay., İstanbul.
- DUYMAZ, Ali (1996), *Kıpçak Sahası Türk Destanlarında Bir Oğuz Alpti: Salur Kazan*, Milli Folklor.
- DUYMAZ, Ali (1997), *Bir Destan Kahramanı Salur Kazan*, Ötüken Yay., İstanbul.
- DUYMAZ, Ali (2002), *“Dede Korkut Kitabı'nda Alplığa Geçiş ve Topluma Katılma Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme”*, İslamiyet Öncesi Türk Destanları, (Haz. Saim Sakaoğlu, Ali Duymaz), Ötüken Yay., İstanbul.
- ERGİN, Muharrem (1997), *Dede Korkut Kitabı I-II*, TDK, Ankara.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (2000), *Dedem Korkudun Kitabı*, MEB Yay., İstanbul.
- GÜLENSOY, Tuncer (2002), *Manas Destanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- İslam Ansiklopedisi* (1997), C. 3, İstanbul.
- GÜLMEN, Nuriye, *Axel Olric'in Yasaları Işığında Salur Kazanun Evi Yağmalandığı Boyu Beyan Eder' isimli Hikâyenin Okunması*, Milli Folklor, Himmet Biray Özel sayısı, S. 79.

<http://www.yasarkalafat.info/index.php>.

İNAN, Abdülkadir (1998), *Makaleler ve İncelemeler 1*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

İNAN, Abdülkadir (2001), *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2004), *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 1*, Dergâh Yay., İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2005), *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3, Tıp Tahlilleri*, Dergâh Yay., İstanbul.

KOÇ, Adem (2009), *Azerbaycan Sahasında Derlenen 'Deli Çoban' Destanı*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Bahar.

NISANBAYEV, Abdimalik (2000), *Kazakistan'da Dede Korkut*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara.

ÖGEL, Bahaeddin (1998), *Türk Mitolojisi 1*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

ÖGEL, Bahaeddin (2006), *Türk Mitolojisi 2*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

ÖZSOY, Bekir Sami (2006), *Dede Korkut Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara.

SAKAOĞLU, Saim (1998), *Dede Korkut Kitabı I-II*, Selçuk Üniv. Yay., Konya.